

ЛАНДШАФТНІ КОМПЛЕКСИ ДОЛИНИ ДНІСТРА НА ВІДРІЗКУ М. ХОТИН - ДО С.ОЖЕВО

Ходан Г., Камінська Л.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Регіон розташований у західній частині Середнього Придністер'я. Він займає правий берег долини Дністра від м. Хотин до с. Ожево. З півночі його оконтурює русло Дністра, а з півдня вододільна поверхня.

Ключові слова: морфологічні одиниці, ландшафтні комплекси, антропогенні зміни

Вступ: Вивчення ландшафтних комплексів є необхідною передумовою розробки географічних основ раціонального природокористування.

Ландшафтні комплекси варто охороняти від негативного впливу антропогенного і природно-антропогенного процесів з метою забезпечення максимальної збереженості ландшафтів і раціонального використання їхнього ресурсного потенціалу. Для розв'язання цієї проблеми необхідно розробити наукові основи раціонального природокористування, що включають і комплексні заходи щодо охорони навколишнього природного середовища.

Мета: Метою роботи є вивчення антропогенної зміни ландшафтних комплексів долини Дністра, джерела та причини їх забруднення, стану природокористування.

Виклад основного матеріалу. Регіон розташований у західній частині Середнього Придністер'я. Він займає правий берег долини Дністра від м. Хотин до с. Ожево. З півночі його оконтурює русло Дністра, а з півдня - вододільна поверхня. Згідно із класифікацією Л. І. Воропай досліджувана територія входить до Кельменецького і Сокирянського природних районів області Прут-Дністровського межиріччя.

На досліджуваній ділянці долини Дністра переважають терасові місцевості, що мають широке розповсюдження. Добре виділяються місцевості високих терас, середніх і низьких терас. Найкраще виражені високі тераси.

Високі надканьойнні тераси, на сарматських глинах і вапняках з темно-сірими і сірими лісовими ґрунтами на лесоподібних суглинках, розорані, місцями під рослинністю.

Ця місцевість включає складні урочища VII - IX терас Дністра. Їх відносна висота коливається від 140-145 м (VII) до 220-225 м (IX). Це в основному слабо нахилені до () до русла Дністра поверхні, прорізані долинами бокових приток. Уступи терас не завжди простежуються, оскільки вони досить часто розмиті й занесені делювієм. Прослідковуються і сильно розчленовані ділянки терас, прорізані балками і ярами. Складені тераси

потужною товщею лесів, суглинків. Суглинки підстилаються алювієм різної потужності (від 3 до 15 м).

Цоколем терасових відкладів є неогенові і крейдові породи (глини, мергелі, вапняки), що мають моноклінальне залягання. Ці породи переважно знаходяться під алювієм на глибині 60-90 м.

Найбільш добре вираженою є VIII тераса. Вона зустрічається на всій протяжності долини Дністра, ширина окремих ділянок сягає 2-2,5 км.

У зв'язку з висотним розташуванням, глибоким врізом долини Дністра і його допливів ґрунтові води високо терасованих місцевостей залягають порівнянно глибоко (5-20), що добре дреноються. Ґрунтові води переважно гідрокарбонатно-кальцієві.

На високих терасах розвинений тип сірих лісових опідзолених ґрунтів, місцями слабо змитих. Місцями можна зустріти незначні ділянки опідзолених чорноземів.

Високі тераси розорані. Тому природна рослинність збереглася лише у вигляді невеликих ділянок (дїброви) і ділянок злаково-бобових різнотравних лук.

Верхньотерасові місцевості сформовані урочищами, які широко використовуються в сільському господарстві

Середні надканьойнні тераси, на вапняках, з темно-сірими лісовими ґрунтами і опідзоленими чорноземами на малопотужних лесоподібних суглинках.

Середньотерасові ландшафтні комплекси характеризуються невеликим розповсюдженням по площі. Це в основному схилі поверхні з кутом нахилу до русла Дністра від 3° до 5°.

Місцевість складена із складних урочищ V і VI над заплавних терас, часто нерозчленованих. Вони мають малу потужність лесоподібних суглинків, що перекривають потужну (5-7 м) товщу карпатських галечників.

Відносна висота терас коливається від 90-100 м до 120-130 м. Цоколь знаходиться на висоті 70-100 м сарматського і торгонського віку.

Для даного виду місцевостей характерні чорноземи змиті, місцями з виходами корінних

порід. Внаслідок своєї крутизни середньотерасові ландшафтні комплекси в сільському господарстві використовуються менше, ніж високотерасові. Переважно їх використовують як пасовища і частково розорані.

Низькі середньоплейстоценові розорані тераси, на щільних породах кембрію з темно-сірими лісовими опідзоленими ґрунтами і чорноземами глибоко вилугуваними на лесоподібних суглинках.

Місцевість представлена урочищами терас, що належать до внутріканьйонних. Найкраще ці тераси виражені в районах сіл Грушівці, Макарівна, Вороновиця.

Відносні висоти їх поверхні від 45-50 до 60-70. Тераси ерозійно акумулятивні. Вони врізані в породи кембрію різного літологічного складу. Висота цоколя 15-35 м, товща алювію 10-15 м.

У зв'язку з тим, що тут водоносний горизонт залягає неглибоко, ґрунтове зволоження значне. Характерними ґрунтами є темно-сірі лісові і чорноземи типові вилуговані.

Низькі пізньоплейстоценові внутріканьйонні розорані і селитебні тераси, з чорноземами карбонатними і звичайними на алювії, підстилаючі щільними породами кембрію.

Місцевість складається із складних урочищ I і II надзаплавних терас із відносною висотою 12-15 м і 25-35 м. Цоколь залягає на глибині 10-20 м. Вік цоколя на заході - силурійський, на сході - кембрійський.

Ці тераси об'єднує:

- а) рівнинний рельєф;
- б) добра зволоженість;
- в) притік води і корисних речовин з більш високих схилів.

Ксеротермальність клімату, відносна молодість терасових ґрунтів пояснює ослабленість промивних процесів. У результаті утворилися карбонатні і звичайні чорноземи.

Для нижньотерасових місцевостей характерний інтенсивний розвиток яружно-балкових форм, що пов'язано з тектонічними підняттям території. На крутих схилах ярів розвинуті дернові ґрунти, які на днищах ярів змінюються кам'яними розсипами. Кам'яні розсипи характерні і для поверхней I тераси.

Рівень ґрунтових вод на I і II терасах досить високий (2-5 м). Цим частково і пояснюється переважання поселень на нижніх терасах.

Природна рослинність розвинута слабо (на еродованих уступах) і представлена в основному злаково-бобово-різнотравними, а на більш зволужених ділянках осоково-різнотравними асоціаціями.

Заплава під лучною рослинністю, з дерновими ґрунтами на заплавному алювії.

Розповсюдження цієї місцевості в долині Дністра досить обмежене (заплава затоплена в результаті зведення Дністровської ГЕС). Найкраще вона виражена в районі сіл Кормань, Молодово, Дністрівка. Тут вона досягає 300-350 м.

Відносна висота заплави - 5,0-7,5 м. Вік її післяльодовиковий, голоценовий.

Заплавна місцевість складається зі складних урочищ верхньої і нижньої заплави. Їх поверхня складена молодими в долинному комплексі алювіальними (суглинками) відкладами. Характеризується молодим рівнинним рельєфом з окремими мікроформами.

Мікроклімат порівняно з терасовими місцевостями, більш вологий. Заморозки тут згубні.

Ґрунтові води знаходяться на глибині від 1 до 5 м. Завдяки цьому й періодичному затопленню в заплаві утворюється постійне зволоження. В геохімічному відношенні це супераквальні ландшафти. Ґрунти в основному дернові на суглинному алювії і алювії вапняків.

Для заплави Дністра характерні кам'янисті розсипи. В трав'яному покриві заплавної місцевості переважають злаково-різнотравні й осокові утворення.

У цілому для заплави місцевостей характерні складні урочища високої та низької заплави, однак межі між ними майже непомітні.

Ландшафтні комплекси балок і малих долин (долинно-балкові).

Ландшафтні комплекси балок і малих долин пов'язані зі схиловими місцевостями. Вони спостерігаються вздовж усієї долини Дністра. Долинно-балкові ландшафтні комплекси прорізають усі висотно-зональні долинні комплекси. Тектонічне підняття Середнього Придністер'я зумовило глибокий вріз малих долин і балок. Це призвело до руйнування корінних порід, а в результаті - до широкого розповсюдження кам'яних розсипів на днищах. Бокові притоки внаслідок своєї протяжності прорізають породи різного літологічного складу.

Рослинність долинно-балкових ландшафтних комплексів лісова (діброви) і лучна з великою кількістю степових представників, на днищах більш гідрофільна.

Ґрунти днищ в основному лучні, лучно-болотні і чорноземно-лучні на алювіально-делювіальних відкладах.

Круті цокольні уступи терас із скельними виходами корінних порід, слабозадерновані, з еродованими ґрунтами на елювіально-делювіальних щербенистих відкладах.

Місцевості цокольних уступів терас характерні для випрямлених ділянок долини Дністра. Це круті скам'янілі схили, що утворюють справа від русла

Дністра своєрідну стінку. Тому ландшафтні комплекси цокольних уступів терас називають стінками. Складені стінки породами різного віку: силурійськими вапняками з прошарками мергелів, алевроїтів, аргілітів; пісковиками, мергелями, опоками сеномана.

Тимчасові водотоки утворили на поверхні стінок борозди - ритвини. Ґрунти даних місцевостей еродовані на елювіально-делювіальних відкладах. На них сформувались низькорослі кущові ліси з дуба скельного, вишні, граба, ліщини тощо.

Природні комплекси стінок мають проти-ерозійне й водоохоронне значення.

Висновки. Ландшафт долини Дністра сформувався на основі закономірного співвідношення морфологічних одиниць, що утворились на спільній структурно-літогенній основі.

Кожен ландшафтний комплекс індивідуальний, а територіально має певну кількість аналогів. Усі аналогічні ландшафтні комплекси одного рангу утворюють певну типологічну категорію (вид, тип, клас).

Найбільш широкий спектр ландшафтних комплексів мають меандрові ділянки долини Дністра, де найбільш повно виражений комплекс терас.

Список літератури

1. Воропай Л.И. Эрозионные процессы на Среднем Приднестровье. Воропай Л.И., Куница Н.А. - Вестник МГУ. Серия географическая. 1965. № 5.
2. Воропай Л.И. Антропогенная преобразованность природно-территориальных комплексов Среднего Приднестровья. Воропай Л.И., Дутчак Н.В., Куница Н.А. // Вопросы их рационального использования и охраны природных ресурсов Украинских Карпат и Прикарпатья - К.: УМКВО при Минвузе УССР, 1989. - С. 67-74.
3. Гуцуляк В.Н. природные условия средней части Прут-Днестровского междуречья. - Черновцы, 1978.
4. Дутчак М.В. Ландшафтні комплекси Середнього Придністеря та їх зміни під впливом гідротехнічної системи /М.В.Дутчак.- Чернівці: Видавничий дім "РОДОВІД", 2013. - 160 с.
5. Исаченко А.Г. Прикладное ландшафтоведение. - Л.: Издво- во ЛГУ, 1976. Ч. I.
6. Природа Чернівецької області /за ред. К.І.Геренчука. - Львів: Вища школа, 1978. - 160 с.
7. Сочава В.Б. Введение в учение о геосистемах. М.: Наука, 1978.
7. Шищенко П.Г. Прикладная физическая география -К.: Высшая школа, 1988. - 191 с.

Ходан Г.Д., Каминская Л. Ландшафтные комплексы долины Днестра на отрезке г.Хотин-с.Ожево. Регион расположен в западной части Среднего Преднистрья. Он занимает правый берег долины Днестра от г. Хотин до с. Ожево. С севера его оконтуривает русло Днестра, а с юга водораздельная поверхность.

Ключевые слова: морфологические единицы, ландшафтные комплексы, антропогенные изменения

Hodan G.D., Kaminska L. Landscapes Dniester valley in the interval c.Hotin - to c.Ozhevo. The region is situated in the west of middle Dniester region. It occupies the right bank of the Dniester valley of Hotin from Ozhevo. From the north it okonturyuye Dniester and to the south the watershed area.

Key words: morphological units, landscape systems, human-induced changes